

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа №1 города Шелковская»

ПРИНЯТО

на Педагогическом совете
г.Шелковская»

Протокол № 1 от 30.08.2025г.

СОГЛАСОВАНО

с родительским комитетом школы
Протокол № 3 от 30.08.2025г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор МБОУ «СОШ №1

_____/З.Л.Чулаева /
Приказ № 249 от 30.08.2025г.

Положение

**о порядке ведения тетрадей по
родному(чеченскому) языку и
родной(чеченской литературе)**

в МБОУ «СОШ №1 г.Шелковская»

Нохчийн меттан а, литературин а тетрадаш кхочушдаран низам

Дешархоша тетрадаш тІехь йоза лахахь балийнчу лехамашца кхочушдан деза:

– берриге а белхаш кхочушбан беза цІена а, йоза къябсташ а (йоза къябсташ доцчу белхийн мах хадош бац); сийна шекъа долу ручка а лело йеза;

– талламан белхашна леринчу тетрадаш тІехь бес-бесара кьоламаш, фломастерш лело ца магадо;

– тетрадийн мужалташ тІера йоза хила деза хІокху кепара:

Шелковскера № 1 йолчу йуккьерчу ишколан 10 (А, Б, В) классан дешархочун Вадудова Майсин нохчийн меттан белхийн тетрадь
Шелковскера № 1 йолчу йуккьерчу ишколан 11 классан дешархочун Шамаева Зайдатан нохчийн меттан талламан белхийн тетрадь
Шелковскера № 1 йолчу йуккьерчу ишколан 9 (А, Б, В) классан дешархочун Черхигов Расулан нохчийн меттан, литературин кхоллараллин белхийн тетрадь
Шелковскера № 1 йолчу йуккьерчу ишколан 9 (А, Б, В) классан дешархочун Эльжуркаев Мохьмадан нохчийн литературин белхийн тетрадь

1. Болх кхочушбаран терахь моґІанна йуккьехь йаздан деза. 5–11-чу классашкахь терахь йозанца дІайаздо, ткъа йуьхьанцарчу классашкахь – терахьашца. *Масала:*

Товбецан беттан иссалґІа де
(5–11 кл.)

Товбецан беттан 9-гІа де (Йуьхьанцара кл.)

Терахъаш йаздаран кеп

1. Кхолламан беттан хьалхара де
2. Чиллин беттан шолгIа де
3. Бекарг беттан кхоалгIа де
4. Оханан беттан доьалгIа де
5. Хиутосург беттан пхоьалгIа де
6. Асаран беттан йалхалгIа де
7. Мангалан беттан ворхIалгIа де
8. Хьаьттан беттан бархIалгIа де
9. Товбецан беттан иссалгIа де
10. Эсаран беттан итталгIа де
11. Лахьанан беттан цхьайтталгIа де
12. Гуран беттан шийтталгIа де
13. Кхолламан беттан кхойтталгIа де
14. Чиллин беттан дейтталгIа де
15. Бекарг беттан пхийтталгIа де
16. Оханан беттан йалхитталгIа де
17. Хиутосург беттан вуьрхIитталгIа де
18. Асаран беттан берхIитталгIа де
19. Мангалан беттан ткьоьсналгIа де
20. Хьаьттан беттан ткьолгIа де
21. Товбецан беттан ткье цхьолгIа де
22. Эсаран беттан ткье шолгIа де
23. Лахьанан беттан ткье кхоалгIа де
24. Гуран беттан ткье доьалгIа де
25. Кхолламан беттан ткье пхоьалгIа де
26. Чиллин беттан ткье йалхалгIа де
27. Бекарг беттан ткье ворхIалгIа де
28. Оханан беттан ткье бархIалгIа де
29. Хиутосург беттан ткье иссалгIа де
30. Асаран беттан ткье итталгIа де
31. Мангалан беттан ткье цхьайтталгIа де

2. ШолгIачу могIанехь доккхачу элпаца дIайаздан деза кхочушбечу белхан тайпа. *Масала:*

Талламан болх
ГIалаташ тIехь болх
Изложени
Сочинени

3. Доккхачу элпаца моґанна йуккѣхь дІа а йазйеш, болх кхочушбен меттиг билгалйаккха йеза. *Масала:*

Классера болх
Цѣра болх

Классерчу а, цѣрачу а белхашна йукѣхь 2 моґа бита беза.

Моґанна йуккѣхь дІа а йазйеш, шардаран лоьмар билгалйаккха йеза. «Шардар» дош дуьззана йаздо. *Масала:*

201-гІа шардар

4. Сочиненин, изложенин тема йуьззана дІайазйан йеза, чаккхенехь кѣаьсттанчу хѣлашкахь (дукхахьолахь, хаттаран а, айдаран а хѣаркаш, дукхатІадамаш оьшучохь) бен сацаран хѣарк а ца хІоттош. *Масала:*

Бекарг беттан кхоалгІа де
Сочинени
Дашо гуьйре

Оханан беттан доьалгІа де
Изложени
Адамалла

ХІутосург беттан пхоьалгІа де
Сочинени
Муха хила веза доттагІ?

Асаран беттан йалхалгІа де
Изложени
Турпалхой бицлур бац!

Мангалан беттан ворхІалгІа де
Сочинени
Со хѣхархо хилча...

Сочиненин, изложенин тема цІоьмалгийн кѣовларш (кавычкаш) йукѣхь йазйо, нагахь темина схѣаэцнарг цитата йелахь. *Масала:*

«Ненан мотт, хѣо ду сан дахар...» (Талхадов И.Хъ.)

5. Болх моґанан тетрадаш тІехь кхочушбан беза. Нохчийн меттан 12 кехат (лист) долу цхьанатайпана шиь белхан тетрадь хила деза, талламан белхийн – цхьа тетрадь, кхоллараллин белхийн – цхьа тетрадь. Нохчийн литературин – белхан цхьа тетрадь (8–11-чуй классашкахь 48 кехат долуш),

кхоллараллин белхийн – цхъа тетрадь (нохчийн меттан а, литературин а кхоллараллин белхаш цхъана тетрадь тIехь кхочушдан магадо).

Белхашкахь цIен моглa (абзац) ларбан беза.

6. Билгалонан хъаьркаш а, сизаш а къоламца дан деза.

Хъехархочо йозанан белхаш талларан низам

Нохчийн мотт

Дешархойн цIера а, классера а, кхидолу а белхаш кхочушден тетрадаш толлуш ду:

– 5-чу классашкахь – хIора а урок чекхйаьлча, массо а дешархочун;

– 6-чу классашкахь – хьалхарчу эхашарахь – хIора урок чекхйаьлча, массо а дешархочун; шолгIачу эхашарахь – хIора урок чекхйаьлча, хаарш ледара долчу дешархойн, вукхеран – кIиранах шозза;

– 7–9-чуй классашкахь – керла тема йолайале хьалха – массеран а, кхидолчу хьолахь – харжамца. Муьлххачу хьолахь а хIора тетрадь кIиранах цкъа толлуш хила деза;

– 10–11-чуй классашкахь тетрадаш харжамца толлу, хIора тетрадь баттахь шозза толлуш хила деза.

Литература

5–9-чуй классашкахь хаарш ледара долчу дешархойн кIиранах цкъа толлу, вукхеран – баттахь шозза;

10–11-чуй классашкахь – баттахь цкъа.

Къаьсттана тIе тидам бахийта беза дешархойн йозанан хатI хаза а, нийса а хилийтарна.

Талламан а, диагностикин а белхаш, тематикин хьесапца догIуш, хIора тема чекхйаьлча дIахьо.

Ца магадо талламан белхаш **чийрикан хьалхарчу деношкахь а, дезденош дIадевллачул тIаьхъа хьалхарчу деношкахь а, дийнан хьалхарчу а, тIаьхьарчу а урокахь а.**

Талламан белхаш, тесташ, талла а теллина, рогIерчу урокахь дIало дешархошка.

Изложенеш, сочиненеш, кхидолу кхоллараллин белхаш, талла а теллина, 5–6 де далале дIало дешархошка.

Дешархойн барта жобийн а, йозанан талламан белхийн а маххадоран барамаш

5–11 классийн дешархойн барта жобийн маххадор

Дешархойн барта жобийн маххадоран критереш:

- 1) дуьззана а, нийса а жоп далар;
- 2) Iамийнчух кхетаран тIегIа;
- 3) меттан говзалла.

«5» дуьллу:

Iамийна материал, кхета а кхеташ, йуьззана схьайийцахь; материалах, шен масалш а далош, пайдаэца хаахь; нохчийн литературин меттан норманаш лар а йеш, шен ойланаш хьалха-тIаьхьа нийса а, вовшашца йозуш а йийца хаахь.

«4» дуьллу:

Iамийна материал, кхета а кхеташ, йуьззана схьайийцахь; материалах, шен масалш а далош пайдаьцучу хенахь цхьа-ши гIалат далийтахь, йуха ша уьш нис а деш; нохчийн литературин меттан норманаш лар а йеш, шен ойланаш хьалха-тIаьхьа нийса а, вовшашца йозуш а йуьйцучу хенахь ши-кхо кхачамбацар хилахь.

«3» дуьллу:

Iамийна материал, гIалаташ дохуш, йуьззана схьа ца йийцахь; материалах пайдаьцучу хенахь шен масалш ца даладахь; нохчийн литературин меттан норманаш лар а ца йеш, шен ойланаш, хьалха-тIаьхьалла гал а йоккхуш, йуьйцуш хилахь.

«2» дуьллу:

Iамийнчу материалан коьрта чулацам ца хаахь; материалах пайдаэца ца хаахь; нохчийн литературин меттан норманаш лар а ца йеш, шен ойланаш, хьалха-тIаьхьалла гал а йоккхуш, вовшашца йозуш а йоцуш, йуьйцуш хилахь.

«1» ца дуьллу.

Дешархочун балха тIехь гIалат лара деза, барта луш долу жоп муьлхха а бакьо талхош хилахь.

Дешархочун балхана «5», «4», «3» дуьллу, нагахь санна урокан йохаллехь, барта жобпаш луш дакъа а лаьцнехь, цуьнан белхан таллам бича, бакьонех пайдаэца а хиьнехь.

5–11 классийн дешархойн йозанан талламан белхийн маххадор

I. Талламан болх (диктант)

1. Дешаран шарахь 5–11 классашкахь талламан диктантан барам

5 класс – 80–90 дош

6 класс – 90–105 дош

7 класс – 105–120 дош

8 класс – 120–135 дош

9 класс – 135–150 дош

10 класс – 150–160 дош

11 класс – 160–170 дош

(Дешнаш дагардеш, гҮуллакхан кѳамелан дакѳош а лору).

2. Талламан диктантан маххадор

«5» – 0/0, 0/1, 1/0 сов гҮалат (орфографин а, пунктуацин а) дацахь;

«4» – 2/2, 1/3, 0/4, 3/0, 3/1 сов гҮалат дацахь;

«3» – 4/4, 3/5, 2/7, 5/4, 6/3 сов гҮалат дацахь;

«2» – 4/4, 3/5, 2/7, 5/4, 6/3 сов гҮалат делахь.

Дешархочун талламан балха тҮехь гҮалат лара деза, муьлхха а орфографин а, пунктуацин а бакѳо талхош, диктант йазйале оццу классехь йа цул лахарчу классашкахь Іамийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 нисдар (нийса цайаздинарг нийсачуьнца хийцина) хилахь, оценка цхьана баллана лахйо, иштта «5» ца дуьллу, диктантехь 3 йа цул сов нисдар хилча.

Оценка йуьллуш, ца лоруш дуьту:

– тилкхаздаьлла гҮалат (описка), масала, *белхало* хила дезачохь *белхано* йаздинехь, *Іуьйре* хила дезачохь *Іуьйле* йаздинехь;

– кѳовсамечу меттигашкахь чолхечу дешнийн нийсайаздар, масала: *пайдаэцар* – *пайда эцар*, *нийсайаздар* – *нийса йаздар*, *гҮодар* – *гҮо дар*;

– дешнашкахь дифтонгаш йазйар: *кѳега* – *кѳиэга*, *терса* – *тиэrsa*, *оза* – *уоза*, *йеха* – *йиэха*, и. д. кх. а;

– цҮердешан кѳовсаме йаздар: *дарц* – *дарцан* – *дорцан*; *мох* – *мохо* – *махо*,

и. д. кх. а.

Даккхий гIалаташ лору:

– хьалха Iамийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографин, пунктуацин бакъонаш талхош долу гIалаташ;

– мукъазчу элпашна йуккъе йаздеш долу къасторан хьаьркаш, масала: *хIаллакьхилла*, (*хIаллакьхилла*), *меттахьхьайра* (*меттахьхьайра*);

– ихначу хенан хандешнийн йаздар, масала: *бохара* (*бохура*), *моьттара* (*моьттура*);

– цIердешнийн хIокху кепара йаздар: *дечган* (*дечиган*), *аьчган* (*эчиган*);

– цIердешнаш а, билгалдешнаш а йацйинчу кепехь йаздар, масала: *гIулкх* (*гIуллакх*), *гIилкх* (*гIиллакх*), *дикниг* (*диканиг*).

Цхьана бакъонна даьккхина хьалхара кхо гIалат цхьа гIалат лору, цу тайпана кхин дIа долу гIалат лоруш ду.

Диктантах а, тIедахкарех а (фонетикин, лексикин, орфографин, грамматикин, пунктуацин) лаьттаху талламан белхашкахь **ши оценка** йуьллу (диктантана а, тIедилларна а).

ТIедахкарийн маххадоран барамаш

«5» – массо а тIедиллар нийса кхочушдина;

«4» – тIедахкарийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса кхочушдина;

«3» – болх эханал кIезиг кхочуш ца бина;

«2» – болх кхочуш ца бина йа эханал кIезиг кхочушбина.

Билгалдаккхар:

ТIедиллар кхочушдарехь даьхна орфографин а, пунктуацин а гIалаташ, диктантан мах хадош, лору.

II. Талламан болх (дешнийн диктант)

1. Дешаран шарахь 5–11 классашкахь талламан дешнийн диктантан барам

5 класс – 10–15 дош

6 класс – 15–20 дош

7 класс – 20–25 дош

8 класс – 25–30 дош

9 класс – 30–35 дош

10 класс – 35–38 дош

11 класс – 38–40 дош

2. Талламан дешнийн диктантан маххадор

«5» – гІалаташ ца даьхна;

«4» – 1–2 гІалат;

«3» – 3–4 гІалат;

«2» – 5 йа цул сов гІалат.

Талламан болх (диктант) кхочушбайтарехь хьехархочо пайдаоьцу некъаш

1. Диктантан текст шен чулацамехь дешархой кхеташ а, хІинцалерчу литературин меттан лехамашца йуьззана нийса йогІуш а хила йеза.

2. Диктантан дерриге а дешнаш дешархошна кхеташ хила деза. КІезиг лелош а, девзаш доцу а дешнаш довзуйту.

3. Диктантан текстехь хала дешнаш хилахь, и дешнаш йозанан уьн тІе дІайаздо.

4. Текст хьехархочо дІайешар литературин меттан норманашца нийса а, муха йаздан деза дешархошна дІа ца хоуьйтучу кепара а хила деза. Масала, *кІайн*, *халкъан* бохучу дешнашкахь, литературин меттан нийсааларан норманашца цхьаьнадогІуш, чаккхенгара **н** ца олу, ткъа *тайниг*, *девзиг* дешнашкахь **к**-ний, **г**-ний хьалхахь долу **и** элп, **а** долуш санна, олу.

Ненан меттан йозанан белхийн маххадоран чІагІбина барамаш лелоро гІо дан декхар ду ненан мотт хьехаран говзалла лакхайаккхарна а, Іаморан а, талларан а кепехь болчу йозанан белхийн лехамаш цхьанакепара хилийтарна а.

ХІора дешаран шо долалуш, хьалхарчу чийрикехь талламан белхан (диктантан) текстехь дешнийн дукхалла дІадахана дешаран шо чекхдолуш хиллачу талламан белхан дешнийн барамехь маго йеза.

Сочиненин а, изложенин а маххадор

Сочинени а, изложени а йазйар дешархойн дозуш долу къамел кхиоран коьрта кепаш йу.

5–11-чуй классашкахь сочинени, изложени йазйар дІахьо, «Дозуш долу къамел карадерзор» программин декъан лехамашца догІуш.

Сочинени а, изложени а йазйарехь толлу:

– билгалйина тема схьайелла хаар;

– темица а, хьесапца а догІуш, меттан гІирсех пайдаэца хаар;

– меттан барам а, нийсайаздаран бакъонаш а ларйар.

Сочиненин а, изложенин а чулацаман мах хадош, тидаме оьцу хІара критереш:

- болх темица богІуш хилар;
- тема кхачо йоллуш схъайеллар;
- чулацаман хиламийн роґІалла нийса хилар;
- меттан исбаьхьаллин гІирсех пайдаэцар;
- къамелан говзалла.

Нийсайаздаран мах хадабо, дешархочо даьхначу орфографин, пунктуацин, грамматикин гІалаташка хъаьжжана. Изложенин текст йозуш а, дешархой шех кхеташ а, кхетош-кхиоран, Іаморан маьІна долуш а хила йеза. Изложенина хаьржина текст хъехархочо шозза йобьшу.

5–11 классашкахь изложенин текстан барам

Ма-йарра изложени

- 5 класс – 90–129 дош
- 6 класс – 130–169 дош
- 7 класс – 170–209 дош
- 8 класс – 210–249 дош
- 9 класс – 250–299 дош
- 10 класс – 300–349 дош
- 11 класс – 350–400 дош

Йацїина изложени

- 5 класс – 95–134 дош
- 6 класс – 135–179 дош
- 7 класс – 180–229 дош
- 8 класс – 230–269 дош
- 9 класс – 270–309 дош
- 10 класс – 310–359 дош
- 11 класс – 360–410 дош

10–11-чуй классашкахь йазйечу сочиненин текстан барам

- 5 класс – 60 дашал сов;
- 6 класс – 80 дашал сов;
- 7 класс – 120 дашал сов;
- 8 класс – 160 дашал сов;
- 9 класс – 220 дашал сов;
- 10 класс – 280 дашал сов;
- 11 класс – 360 дашал сов.

Сочиненин а, изложенин а маххадоран барамаш

Сочиненина а, изложенина а ши оценка йуьллу: хьалхарниг – чулацамна, шолгIаниг – нийсайаздарна.

«5» дуьллу:

– нагахь текст хьалха-тIаьхьа нийса а, йуьззана а, цуьнан идейни чулацамах нийса кхетош а, гIалаташ доцуш а, галдаьккхина хIума доцуш а йийцинехь; белхан чулацамехь цхьаннал сов кхачамбацар а, дешнаш харжарехь йа предложенеш хIитторехь шиннал сов къамелан кхачамбацар а дацахь;

– шиннал сов орфографин йа шиннал сов пунктуацин, йа шиннал сов грамматикин гIалат дацахь.

«4» дуьллу:

– нагахь идейни чулацам нийса а бийцинехь, дуьйцучу гIуллакхийн йерриг коьрта меттигаш хьалха-тIаьхьа хила оьшучу кепара а йийцинехь; белхан чулацамехь шиннал сов кхачамбацар а, дешнаш харжарехь йа предложенеш хIитторехь деаннал сов къамелан кхачамбацар а дацахь;

– кхааннал сов орфографин, шиннал сов пунктуацин а, йа шиннал сов орфографин, кхааннал сов пунктуацин а, йа цхьаннал сов орфографин, цхьаннал сов пунктуацин, кхааннал сов грамматикин а гIалат дацахь.

«3» дуьллу:

– чулацам коьртачу декъана нийса а бийцинехь, бакъдерш гайтарехь цхьаь-шиь нийса йоцу меттиг а йелахь, хьалха-тIаьхьа гIуллакхаш дийцарехь ладам боццу ледарлонаш а йовлийтинехь; белхан чулацамехь деаннал сов кхачамбацар а, дешнаш харжарехь йа предложенеш хIитторехь пхеаннал сов къамелан кхачамбацар а дацахь;

– пхеаннал сов орфографин, деаннал сов пунктуацин а, йа деаннал сов орфографин, пхеаннал сов пунктуацин а, йа шиннал сов орфографин, шиннал сов пунктуацин, деаннал сов грамматикин а гIалат дацахь.

«2» дуьллу:

– чулацам темица цхьаьнабогIуш бацахь, дуьйцучу гIуллакхийн хьалха-тIаьхьалла галйаьккхинехь, меттан хьал кьен делахь, текстан стилан цхьаалла галйаьккхинехь; белхан чулацамехь деаннал сов кхачамбацар а, дешнаш харжарехь йа предложенеш хIитторехь пхеаннал сов къамелан кхачамбацар а делахь;

– пхеаннал сов орфографин, деаннал сов пунктуацин а, йа деаннал сов орфографин, пхеаннал сов пунктуацин а, йа шиннал сов орфографин, шиннал сов пунктуацин, деаннал сов грамматикин а гIалат делахь.

Тестийн маххадор

- «5» дуьллу, нагахь дерриг а хаттаршна 90% – 100% нийса жобпаш деллехь;
«4» дуьллу, нагахь дерриг а хаттаршна 80% нийса жобпаш деллехь;
«3» дуьллу, нагахь дерриг а хаттаршна 50% – 70% нийса жобпаш деллехь;
«2» дуьллу, нагахь дерриг а хаттаршна 50% лахара нийса жобпаш деллехь.

Тетрадаш тІехь гІалаташ билгалдахар

Белхаш толлу цІен шекъа долчу ручкица.

Хьехархочо 5–9-чуй классашкахь белхан а, талламан белхан а тетрадаш тІехь гІалаташ, (орфографин, пунктуацин, грамматикин), нис а дой, цІечу сизал дехъа билгалдоху билгалонийн хьаьркашца. Ткъа кхоллараллин белхашкахь, цул сов, къамелан, маъІнин, фактийн гІалаташ (оьшучохь нис а деш), тулгІенан сиз хьокхий, цІечу сизал дехъа билгалдоху билгалонийн хьаьркашца.

10–11-чуй классашкахь гІалаташ (орфографин, пунктуацин, грамматикин), буха ши сиз а хьокхий, нис а ца деш, цІечу сизал дехъа билгалдоху билгалонийн хьаьркашца. Ткъа кхоллараллин белхашкахь, цул сов, къамелан, маъІнин, фактийн гІалаташ (оьшучохь нис а деш), тулгІенан сиз хьокхий, цІечу сизал дехъа билгалдоху билгалонийн хьаьркашца.

ГІалаташ билгалдоху хІокху билгалонийн хьаьркашца:

І – орфографин гІалат;

V – пунктуацин гІалат;

Г – грамматикин гІалат;

Къ – къамелан гІалат;

М – маъІнин гІалат;

Ф – фактийн гІалат.

ГІалаташ тІехь болх бар

ГІалаташ тІехь болх кхочушбо талламан йа кхоллараллин белхаш теллинчул тІаьхъа.

Дешархоша гІалаташ тІехь болх бо хьехархочун гІоьнца. ГІалат даьккхина меттиг сиз хьакхарца билгал а йоккхий, дешнаш йа предложенеш нийса дІайазйо. ХІора ГІалат даьккхинчу бакъонна масех масал а дІайаздан деза.

Денойн цѢраш

Оршот-де (буьйса)
Шинари-де (буьйса)
Кхаари-де (буьйса)
Йеари-де (буьйса)
Пераскан-де (буьйса)
Шот-де (буьйса)
Киран-де (буьйса)

ИШКОЛАН У (ВЫВЕСКА)

АДМИНИСТРАЦИЯ ШЕЛКОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ «СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА №1 ГОРОДА ШЕЛКОВСКАЯ»	ШЕЛКОВСКИ МУНИЦИПАЛЬНИ КЮШТАН АДМИНИСТРАЦИ МУНИЦИПАЛЬНИ БЮДЖЕТАН ЙУКЪАРДЕШАРАН ХЪУКМАТ «ШЕЛКОВСКИ Г1АЛИН №1 ЙОЛУ ЙУККЪЕРА ЙУКЪАРДЕШАРАН ИШКОЛ»
--	---